

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК [346.2]:346.5+339.56

ПРИСТАЙ Т.М.

ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено визначенню поняття «суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності». Проаналізовано основні ознаки цих суб'єктів. Запропоновано передбачити визначення поняття «суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності» в законодавстві України.

**Ключові слова:** суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, постійне місцезнаходження, господарська діяльність, резидент, іноземний суб'єкт господарської діяльності.

Статья посвящена определению понятия «субъект внешнеэкономической деятельности». Проанализированы основные признаки этих субъектов. Предложено предусмотреть определение понятия «субъект внешнеэкономической деятельности» в законодательстве Украины.

**Ключевые слова:** субъект внешнеэкономической деятельности, постоянное местонахождение, хозяйственная деятельность, резидент, иностранный субъект хозяйственной деятельности.

The article is devoted to the definition of the concept of “subject of foreign economic activity”. The main features of these subjects are analyzed. It is proposed to provide definition of the concept of “subject of foreign economic activity” in the legislation of Ukraine.

**Key words:** subject of foreign economic activity, permanent location, economic activity, resident, foreign subject of economic activity.

**Вступ.** У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» використовується термін «суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності» (далі – суб'єкти ЗЕД), проте не дається його визначення та не наводиться виключний перелік таких суб'єктів. Господарський кодекс України (далі – ГК України), що був прийнятий 16 січня 2003 р. та набув чинності 1 січня 2004 р., цю прогалину не заповнив. Ст. 378 ГК України також має назву «Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності», де надається перелік суб'єктів, які є суб'єктами ЗЕД. При цьому новий підхід законодавця до розуміння українських суб'єктів ЗЕД, закріплений у ГК України, не збігається з викладенням у базовому Законі. Ст. 378 ГК України фактично закріплює тотожність понять «суб'єкт господарювання» та «суб'єкт ЗЕД» [1, с. 54], а Закон чітко визначає кілька груп, серед яких як самостійні суб'єкти ЗЕД визначені суб'єкти, які в ГК України взагалі відсутні. Таким чином, у законодавстві України закріплені різні переліки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що перешкоджає однозначному розумінню відповідного поняття та не може сприяти чіткості визначення їх правового статусу.

**Постановка завдання.** Метою цієї статті є визначення поняття «суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності», оскільки без з'ясування безпосереднього змісту поняття «суб'єкт ЗЕД» не можна визначити подальші кроки удосконалення законодавчого забезпечення їх діяльності, правового статусу.

**Результати дослідження.** Зміст поняття становлять ознаки, які відтворюють якість предмета і відрізняють його від інших схожих предметів [2, с. 45].

© ПРИСТАЙ Т.М. – аспірант кафедри державно-правових та галузевих правових дисциплін (Київський університет права Національної академії наук України)

З наведених положень чинного законодавства випливає, що за Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» суб'єкти ЗЕД – це суб'єкти господарської діяльності, за ГК України – це суб'єкти господарювання. У законодавстві України відсутнє визначення поняття суб'єкта господарської діяльності. В літературі зазначається, що поняття «суб'єкт господарювання та поняття «суб'єкт господарської діяльності» – синоніми [3, с. 126].

Таким чином, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності – це, насамперед, суб'єкти господарювання, визначення яким законодавець дає в ч. 1 ст. 55 ГК України як учасникам господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Разом із цим Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності виокремлює поряд із суб'єктами господарювання також інші категорії. Доцільність виокремлення таких категорій не є предметом дослідження цієї статті. В межах цієї статті зазначимо, що задля здійснення будь-якої діяльності необхідно мати певний обсяг правосуб'єктності, тобто бути суб'єктом права.

Бути суб'єктом господарського права означає мати встановлену законом змогу вступати в господарські правовідносини, бути учасником конкретних господарських правовідносин, мати суб'єктивні господарські права та обов'язки [4, с. 3]. Тож, бути суб'єктом ЗЕД означає мати встановлену законом змогу вступати в зовнішньоекономічні правовідносини, бути учасником конкретних зовнішньоекономічних правовідносин, мати суб'єктивні господарські права та обов'язки, що виникають, змінюються та припиняються в зовнішньоекономічних правовідносинах. Визнані державою за певним суб'єктом господарських відносин можливості бути суб'єктом права (мати і здійснювати господарські права та обов'язки, відповідати за їх неналежне виконання і мати юридичну змогу захищати свої права та законні інтереси від можливих порушень) є, на думку О.М. Вінник, господарською правосуб'єктністю [5, с. 61]. В.С. Щербина визнає ознаку наявності господарської компетенції (господарської правосуб'єктності) у суб'єкта господарювання основною [6, с. 7].

Таким чином, можемо зазначити, що для суб'єкта ЗЕД основною ознакою є наявність зовнішньоекономічної компетенції, тобто визнаних державою повноважень вступати в зовнішньоекономічні правовідносини, бути учасником конкретних зовнішньоекономічних правовідносин, мати суб'єктивні господарські права та обов'язки, що виникають, змінюються та припиняються в зовнішньоекономічних правовідносинах, відповідати за їх неналежне виконання та мати юридичну змогу захищати свої права і законні інтереси від можливих порушень.

Аналіз ГК України, зокрема ст.ст. 377, 378, 55, та Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» уможливиле висновок, що спільною у двох нормативних актах кваліфікуючою ознакою суб'єкта ЗЕД, яка вирізняє його з-поміж суб'єктів господарського права загалом, є саме здійснення цієї діяльності.

Відповідно до положень Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» кваліфікуючою ознакою суб'єкта ЗЕД України є наявність постійного місцезнаходження або місця проживання на території України. Таким чином, виникає необхідність з'ясувати поняття «постійне місце знаходження/місце проживання».

Постійне місце проживання в розумінні Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» – це місце проживання на території якої-небудь держави не менше одного року фізичної особи, яка не має постійного місця проживання на території інших держав і має намір проживати на території цієї держави протягом необмеженого строку, не обмежуючи таке проживання певною метою, і за умови, що таке проживання не є наслідком виконання цією особою службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом) (ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»). Аналогічне визначення містить і ст. 4 п. 45 Митного кодексу України.

Законодавчо передбачені (ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні») документи, до яких вносяться відомості про місце проживання. До них належать паспорт громадянина України, тимчасове посвідчення громадянина України, посвідка на постійне проживання, посвідка на тимчасове проживання, посвідчення біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист. Фактично всі документи, що визначені в Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», до яких вносяться відомості про місце проживання фізичних осіб, охоплюються переліком документів, що посвідчують особу згідно з Положен-

ням про реєстрацію фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків від 29 вересня 2017 р., затвердженого Наказом Міністерства фінансів України № 822.

При цьому Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання», визначаючи вимоги до осіб, які постійно або тимчасово проживають в Україні (в ст. 6), не вказує на жоден критерій розмежування цих понять, не встановлює часові ознаки для визначення певного місця місцем проживання і тим більше постійним місцем проживання, взагалі не оперує таким терміном, як «постійне місце проживання». Водночас Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» також не передбачає ані документів, ані порядку підтвердження постійного місця проживання [7, с. 53].

При цьому така ознака не визначається в Господарському кодексі України. Для здійснення зовнішньоекономічної діяльності фізичні особи відповідно до ст. 5 Закону про ЗЕД та згідно з ч. 1 ст. 378 та ч. 2 ст. 55 ГК мають бути зареєстровані як підприємці. При такій реєстрації відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» підтвердження статусу резидента України або наявності постійного місця проживання на території України не вимагається. В Єдиному державному реєстрі міститься інформація про місцезнаходження такої особи, під яким розуміється місце проживання або інша адреса, за якою здійснюється зв'язок із фізичною особою – підприємцем.

Постійне місцезнаходження – це місцезнаходження офіційно зареєстрованого головного органу управління (контори) суб'єкта господарської (зовнішньоекономічної) діяльності (ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»). Державна реєстрація юридичних осіб в Україні проводиться державним реєстратором незалежно від їх місцезнаходження. Чинна редакція Закону не містить поняття «місцезнаходження юридичної особи». Таке поняття визначається в ст. 93 Цивільного кодексу України як фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку. В попередній редакції під місцезнаходженням юридичної особи розуміли адресу органу або особи, які відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступають від її імені (виконавчий орган). При цьому Єдиний державний реєстр містить відомості, в тому числі, про місцезнаходження юридичної особи, місцезнаходження та країну резидентства її засновників.

Враховуючи ту обставину, що визначення постійного місця проживання або місцезнаходження особи, як правило, пов'язане зі з'ясуванням питання, резидентом якої держави є особа, а поняття «резидент» виникло у законодавстві багатьох країн саме заради уникнення подвійного оподаткування [8, с. 91], можна констатувати, що ця ознака пов'язана, насамперед, із питаннями оподаткування діяльності такої особи і не має бути кваліфікуючою для розуміння поняття загалом.

Можна зазначити, що така ознака суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, як постійне місцезнаходження або проживання на території України, передбачена лише Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» і фактично використовується для визначення резидентності суб'єкта. При цьому у законодавстві кожної окремо взятої держави, в принципі, може даватися визначення тільки вітчизняних, «власних» осіб [9, с. 69]. Тому для визначення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України можна передбачити як обов'язкову ознаку внесення до Єдиного державного реєстру України, що підтверджуватиме у них статус суб'єкта права.

**Висновки.** Таким чином, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності є суб'єкти господарювання, інші суб'єкти, наділені зовнішньоекономічною компетенцією, які здійснюють господарську діяльність з іноземними суб'єктами господарської діяльності, яка побудована на взаємовідносинах між ними та має місце як на території України, так і за її межами, включені до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців України та є резидентами України. Закріплення наведеного поняття на законодавчому рівні сприятиме чіткості визначення правового статусу суб'єктів ЗЕД.

#### Список використаних джерел:

1. Щербак І. Правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності відокремлених підрозділів підприємств. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 5. С. 54–56.
2. Жеребкін В.Є. Логіка: підручник. 9-ге вид. Київ : Товариство «Знання»; КОО, 2006. 255 с.
3. Господарське право: підручник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, А.В. Смітюх та ін.; за ред. О.П. Подцерковного. 2-ге вид., допов. і перероб. Харків : Одиссей, 2012. 640 с.
4. Коняев Н.И. Субъекты хозяйственного права. Куйбышев : Куйбыш. Плановый ин-тут, 1972. 45 с.

5. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій. Київ : Атіка, 2004. 624 с.
6. Щербина В.С. Суб'єкти господарського права : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 264 с.
7. Пристай Т.М. Постійне місцезнаходження/місцепроживання як ознака суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи* : матеріали міжнародної наук.-практ. конф., м. Одеса, 21 вересня 2018 р. / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, Ю.Д. Батан. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 168 с.
8. Легка І. Деякі проблеми визначення резидентського статусу фізичних осіб. *Юридичний журнал*. 2004. № 3 (21). С. 91–94.
9. Поєдинок В.В. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності: проблеми законодавчого визначення. *Бюлетень міністерства юстиції України*. 2007. № 2 (64). С. 66–74.

УДК 346.546

ШВИДКА Т.І.

#### ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АНТИКОНКУРЕНТНІ УЗГОДЖЕНІ ДІЇ (НОВЕЛИ В ЗАКОНОДАВСТВІ)

Стаття присвячена розгляду питання застосування відповідальності за порушення конкурентного законодавства у виді антиконкурентних узгоджених дій. Проблемними моментами є не тільки система застосування відповідальності до порушників, але й сам механізм розкриття та доказування факту узгодженої поведінки суб'єктів господарювання, яка є антиконкурентною. У статті розглянуто механізми застосування системи пом'якшення та звільнення від відповідальності за дані правопорушення. Проаналізовано останні зміни до вітчизняного законодавства у зв'язку з імплементацією норм законодавства Європейського Союзу в законодавство України через укладання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

**Ключові слова:** економічна конкуренція, антиконкурентні узгоджені дії, картелі, змови, конкурентні правопорушення, відповідальність, *liniency*.

Статья посвящена рассмотрению вопроса применения ответственности за нарушение конкурентного законодательства в виде антиконкурентных согласованных действий. Проблемными моментами являются не только система применения ответственности к нарушителям, но и сам механизм раскрытия и доказывания факта согласованного поведения субъектов хозяйствования, являющегося антиконкурентным. В статье рассмотрены механизмы применения системы смягчения и освобождения от ответственности за данные правонарушения. Проанализированы последние изменения в отечественном законодательстве в связи с имплементацией норм законодательства Европейского Союза в законодательство Украины подписанием Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом.

**Ключевые слова:** экономическая конкуренция, антиконкурентные согласованные действия, картели, сговор, конкурентные правонарушения, ответственность, *liniency*.

The article is devoted to the consideration of the issue to bring to account for violations of competition law in the form of anticompetitive concerted actions. The critical moments are not only the system of application of bringing to the account for the in-fingers, but also the mechanism of disclose and proof of the facts of the coordinated behav-